

ADAM MALKIEWICZ¹ , LESZEK MATA CZ²

Nowe stanowiska przeziernika *Synanthedon mesiaeformis* (HERRICH-SCHÄFFER, 1846) (Lepidoptera: Sesiidae) w Polsce

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2525540>

¹ Pracownia Biologii Konserwatorskiej i Ochrony Bezkręgowców, Zakład Biologii, Ewolucji i Ochrony Bezkręgowców, Instytut Biologii Środowiskowej, Wydział Nauk Biologicznych, Uniwersytet Wrocławski, ul. Przybyszewskiego 65, 51-148 Wrocław, Polska, e-mail: adam.malkiewicz@uwr.edu.pl

² ul. Ogrodowa 40/1, 56-416 Twardogóra, Polska, e-mail: leszekmatacz@gmail.com

Abstract: New localities of the clearwing moth *Synanthedon mesiaeformis* (HERRICH-SCHÄFFER, 1846) (Lepidoptera: Sesiidae) in Poland. The article presents 3 new localities of rare clearwing moth *Synanthedon mesiaeformis* in Poland. Two specimens were recorded in “Stawy Milickie” Nature Reserve, Dolina Baryczy Landscape Park by the Barycz River (Lower Silesian Voivodeship, Province of Greater Poland) in the years 2015-16, third in Katowice (Silesian Voivodeship) in 2018. So far it has been recorded from isolated localities in eastern, southeastern and central Poland. First site is one of two westernmost localities in the Central European part of the distribution area.

Key words: Lepidoptera, Sesiidae, new records, *Synanthedon mesiaeformis*, Poland.

WSTĘP

Rodzaj *Synanthedon* HÜBNER, 1819 liczy w Polsce 16 gatunków spośród 26 odnotowanych dotychczas w Europie (LAŠTŮVKA & LAŠTŮVKA 2001, LAŠTŮVKA 2013). *Synanthedon mesiaeformis* (HERRICH-SCHÄFFER, 1846) jest jednym z kilku gatunków rozmieszczonych głównie we wschodniej części kontynentu. Jego wyspowy zasięg obejmuje europejską Rosję, Ukrainę, południowe Węgry, kraje Półwyspu Bałkańskiego oprócz: Chorwacji i Albanii, a także Litwę, Estonię i południową Finlandię. W Polsce znany od początku lat 90. XX w. (BUSZKO & HOŁOWIŃSKI 1994, BĄKOWSKI & SURMACKI 1995), a spotykany na szeregu stanowisk we wschodniej i środkowej części kraju. W większości są to izolowane stanowiska lub skupiska stanowisk, z których największe znajduje się na Polesiu Lubelskim (BĄKOWSKI & HOŁOWIŃSKI 2011). Do tej pory najbardziej wysuniętym na zachód stanowiskiem była Spała koło Tomaszowa Mazowieckiego (BĄKOWSKI 2013).

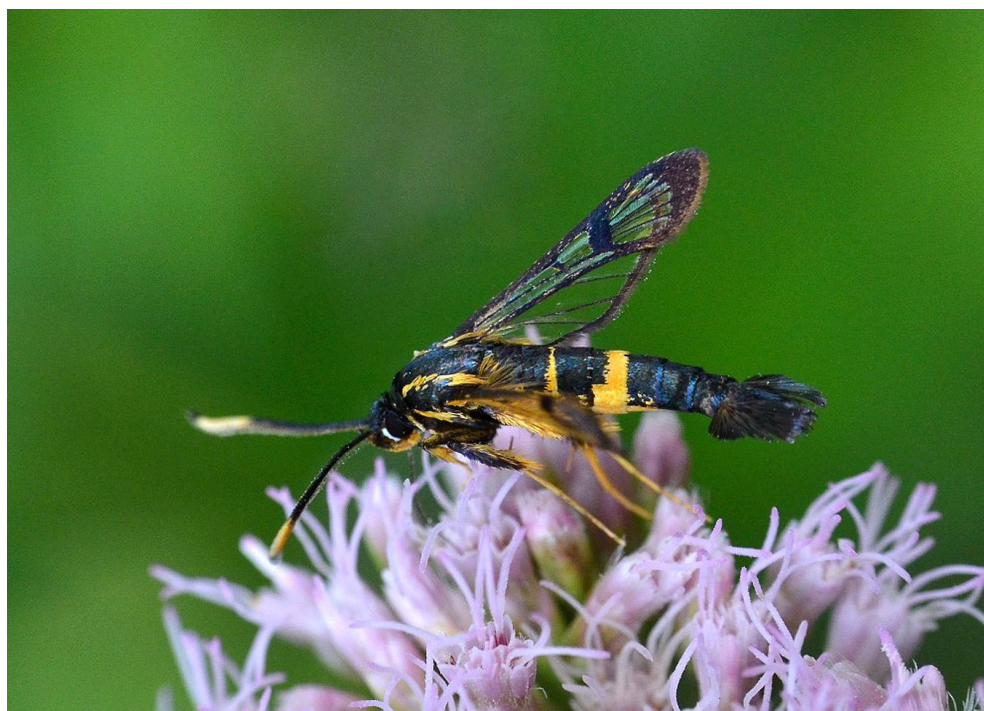
WYNIKI

W trakcie obserwacji entomologicznych oraz ćwiczeń terenowych dla studentów Uniwersytetu Wrocławskiego na obrzeżach rezerwatu przyrody „Stawy Milickie” (kompleks Stawno), dwukrotnie natrafiono na pojedyncze osobniki dorosłe, w pobliżu starych nasłonecznionych drzew olszy czarnej *Alnus glutinosa* L. Ponadto, w roku 2018 w Katowicach-Giszowcu, w podobnych warunkach siedliskowych, zaobserwowany i sfotografowany został samiec, wysysający wilgoć z ziemi na leśnej ścieżce w pobliżu mokradła (rozlewiska). Jest to też pierwsza w Polsce, tak wczesna obserwacja osobnika dorosłego tego gatunku (w warunkach naturalnych) dokonana już w maju, gdyż zwykle motyle te pojawiają się u nas od czerwca do lipca (BAKOWSKI 2013).

Woj. dolnośląskie: Dyminy, kompleks Stawno rez. „Stawy Milickie” [XT61], Park Krajobrazowy Doliny Baryczy, N51°33'6.09" E17°22'2.25"; 17.07.2015, 1 ex., obs. & fot. L. Matacz. Motyl żerował na kwiatostanie sadzka konopiastego *Eupatorium cannabinum* L., na grobli stawowej (Ryc.1).

Woj. dolnośląskie: Ruda Milicka, kompleks Stawno rez. „Stawy Milickie” [XT61], Park Krajobrazowy Doliny Baryczy, N51°31'53" E17°20'13"; 25.06.2016, 1 ex., leg. A. Malkiewicz. Motyl przyleciał do feromonów SYMY + SYTI w pułapce typu Unitrap funnel trap., w starym sadzie Stacji Ornitologicznej Uniwersytetu Wrocławskiego.

Woj. śląskie: Katowice-Giszowice, las przy stawie „Górnik” [CA66], N50°12'42.0" E19°03'44.8"; 29.05.2018, 1 ex., fot. M. Wiszniowska, motyl w trakcie spijania wilgoci z ziemi na ścieżce leśnej (Ryc. 2).

Ryc. 1. Motyl *Synanthedon mesiaeformis* (H.-S.), Dyminy, rez. „Stawy Milickie” [XT61], 17.07.2015 (fot. L. Matacz).

Fig. 1. Imago of *Synanthedon mesiaeformis* (H.-S.), Dyminy, “Stawy Milickie” Nature Reserve [XT61], 17.07.2015 (photo L. Matacz).

Ryc. 2. Motyl *Synanthedon mesiaeformis* (H.-S.), Katowice-Giszowiec [CA66], 29.05.2018 (fot. M. Wiszniowska).
Fig. 2. Imago of *Synanthedon mesiaeformis* (H.-S.), Katowice-Giszowiec [CA66], 29.05.2018 (photo M. Wiszniowska).

DYSKUSJA I WNIOSKI

Wydaje się bardzo prawdopodobne, że *S. mesiaeformis* może występować też w granicach województwa wielkopolskiego, choćby nad prawobrzeżnymi dopływami oraz kanałami Baryczy w okolicach Sulmierzyc, Zdun, Jutrosina i Rawicza. W podziale administracyjnym przziernik ten, na podstawie powyższych nowych rekordów, uwzględniony już został w wykazie rozmieszczeniowym motyli Polski (Checklist) (BAKOWSKI 2017) dla województwa dolnośląskiego.

Charakterystyka cech zewnętrznych gatunku łącznie z opisem budowy narządów kopulacyjnych, została opisana w opracowaniach wcześniejszych autorów (m.in. LAŠTŮVKA & LAŠTŮVKA 2001, BAKOWSKI 2013). Autorzy LAŠTŮVKA & LAŠTŮVKA (2008) przy okazji pierwszego stwierdzenia gatunku w Czechach (Morawy) i w Hiszpanii (Katalonia), oprócz imaginalnych cech diagnostycznych, zawarli charakterystykę gatunku pod względem bionomii, dobrze ją ilustrując na fotografiach. Motyle *S. mesiaeformis* podobnie jak większość gatunków ksylofagicznych z tej rodziny, atakują przede wszystkim stare drzewa olszy czarnej (jedyna roślina żywicielska), często osłabione z powodu wcześniejszych uszkodzeń kory. Często są to drzewa samotne, w parkach, alejach, nad wodami płynącymi jak i stojącymi, zawsze dobrze nasłonecznione. Autorzy ci analizują możliwe przyczyny jego wyspowego rozsiedlenia w całej Europie i Azji Mniejszej. Istnieje tu kilka hipotez, które pasują również, w mniejszej skali, do sytuacji gatunku w Polsce.

1) Obecny rozerwany zasięg pochodzi od pozostałości poprzedniego rozmieszczenia w cieplejszym i wilgotniejszym okresie polodowcowym (optimum klimatyczne holocenu).

2) Modyfikacje krajobrazu i eliminacja małych kęp olszy jako „chwastów” od XVIII wieku do połowy XX wieku na dużych obszarach Europy oraz wielkoskalowe melioracje, także i później.

3) Specyficzne i częściowo nieznane preferencje siedliskowe i specyficzna etologia populacji.

4) Niewystarczający poziom badań faunistycznych w niektórych częściach południowej i wschodniej Europy.

Powyższe stwierdzenia, które należy uznać za całkowicie zasadne, uzasadniają dodatkowo umieszczenie *Synanthedon mesiaeformis* na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” (BUSZKO & NOWACKI 2002) w kategorii VU (narażone/vulnerable). Ostatnie odkrycia kilku nowych stanowisk w środkowej części europejskiego zasięgu, nie zmieniają faktu że występowanie gatunku ma charakter lokalny, a dopóki aktualny jest pkt. 4 w powyższym zestawieniu, nie można wykluczyć, że pewne niezbadane nadal czynniki, sprawiają że jest gatunkiem rzadkim i prawdopodobnie zagrożonym. Taki sam status zagrożenia posiada inny gatunek przeziernika *Chamaesphecia hungarica* (TOMALA, 1901), ostatnio znaleziony w południowej Wielkopolsce (LARYSZ & KRÓLIK 2017). Może to oznaczać, że i tego motyla należy się spodziewać w niektórych okolicach nadrzecznych na Dolnym Śląsku. Rośliny żywicielskie: wilczomleczeń błyszczący *Euphorbia lucida* WALDST. et KIT. oraz wilczomleczeń błotny *E. palustris* L., również trafiają się w tym województwie.

PODZIĘKOWANIA

Dziękujemy Marii Wiszniowskiej (Katowice) za udostępnienie informacji oraz fotografii dokumentacyjnych wraz z opisem oraz Adamowi Laryszowi (MGB) za udostępnienie danych literaturowych.

PIŚMIENNICTWO

- BAKOWSKI M. 2013. The Sesiidae (Lepidoptera) of Poland. Wydawnictwo Kontekst, Poznań: 1–277.
- BAKOWSKI M. 2017. Sesiidae, pp. 55–57, In: BUSZKO J., NOWACKI J. (Eds.), A Distributional Checklist of the Lepidoptera of Poland. *Polish Entomological Monographs* 13.
- BAKOWSKI M., HOŁOWIŃSKI M. 2011. Przezierniki (Lepidoptera, Sesiidae) południowo-wschodniej części Polesia Lubelskiego. Cz. II. *Wiadomości entomologiczne* 30(4): 237–245.
- BAKOWSKI M., SURMACKI A. 1995. Nowe stanowisko *Synanthedon mesiaeformis* (HERRICH-SCHÄFFER, 1846) (Lepidoptera, Sesiidae) w Polsce. *Wiadomości Entomologiczne* 14: 60.
- BUSZKO J., HOŁOWIŃSKI M. 1994. O występowaniu *Aegeria mesiaeformis* (HERRICH-SCHÄFFER, 1845) w Polsce. *Wiadomości Entomologiczne* 13: 121–123.
- BUSZKO J., NOWACKI J. 2002. Lepidoptera – motyle, pp. 80–87, In: GŁOWAŃSKI Z. (Ed.), *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- LARYSZ A., KRÓLIK R. 2017. Nowe stanowisko przeziernika *Chamaesphecia hungarica* (TOMALA, 1901) (Lepidoptera: Sesiidae) w Polsce. *Acta entomologica silesiana* 25(033): 167–169. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1018452>.
- LAŠTUVKA Z., LAŠTUVKA A. 2001. The Sesiidae of Europe. Apollo Books. Stenstrup: 1–245.
- LAŠTUVKA Z., LAŠTUVKA A. 2008. *Synanthedon mesiaeformis* (HERRICH-SCHÄFFER) new to the Czech Republic and to Spain (Lepidoptera: Sesiidae). *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis* 56(5): 141–146.
- LAŠTUVKA Z. 2013. Fauna Europaea: Sesiidae, In: KARSHOLT O. & NIEUKERKEN E.J. VAN (2013), Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2017.06, <https://fauna-eu.org>https://fauna-eu.org/cdm_dataportal/taxon/d7c9b43c-6b50-49c1-977d-362247ff0023; dostęp: 16.12.2018.

Accepted: 18 December 2018; published: 24 December 2018

Licensed under a Creative Commons Attribution License <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>